

३६८५५

॥ श्रीः ॥

विद्याभवन संस्कृत ग्रन्थमाला

६९

पञ्चाङ्ग

संस्कृत-निबन्धावलिः

(परिवर्धितं संशोधितञ्च पञ्चमं संस्करणम्)

सम्पादक

रामजी उपाध्याय

एम्. ए., डी. फिल्., डी. लिट्.

भू. पू. सीनियर प्रोफेसर तथा अध्यक्ष

संस्कृत-विभाग : सागर विश्वविद्यालय, सागर

चौखम्बा विद्याभवन

वाराणसी

निबन्धानुक्रमिका

१. भारतवैयम् --- रामजी उपाध्यायः	१
२. संस्कृतगद्या कथमुपयुक्ता भवेत् --- रामावतार जर्मा	३
३. संस्कृतवृत्तपत्रोपयोगः --- अण्णा शास्त्री	१५
४. 'चक्रवत् परिवर्तन्ते दुःखानि च सुखानि च --- रामकैलास पाण्डेयः	१८
५. आदिकविर्वाल्मीकिः --- पुल्लेल रामचन्द्रदुः	२३
६. 'अहिंसा परमो धर्मः' --- रामजी उपाध्यायः	२८
७. 'बलेन हि पुनर्नवतां विधत्ते' --- रामजी उपाध्यायः	३२
८. 'न चातु कामः कामानामुपभोगेन शाम्यति' --- रामजी उपाध्यायः	३५
९. 'नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रेमि क्रमण' --- रामजी उपाध्यायः	३८
१०. पण्डितोऽपि वरं शत्रुर्न सूखी हितकारकः --- रामजी उपाध्यायः	४२
११. सहसा विदधीत न क्रियाम् --- रामजी उपाध्यायः	४५
१२. चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः --- रामजी उपाध्यायः	४६
१३. 'स्वधर्मे निबन्धनं श्रेयः परधर्मो भयादहः' --- रामजी उपाध्यायः	५३
१४. भारतीयसंस्कृतेर्वैशिष्ट्यानि --- रामजी उपाध्यायः	५७
१५. काव्येष्वलंकारः --- विष्वक्ताय भट्टाचार्यः	६२
१६. कविः कालिदासः --- रामकैलास पाण्डेयः	६६
१७. श्रुतानां रामणीयकम् --- रामकैलास पाण्डेयः	७१
१८. 'उत्तमं हि धनं विद्या दीयमानं न हीयते' --- पुल्लेल रामचन्द्रदुः	७६
१९. सुकविता यद्यस्ति राज्येन किम् --- पुल्लेल रामचन्द्रदुः	८०
२०. विद्या ददाति विनयम् --- रामजी उपाध्यायः	८५

२१. सौन्दर्यबोधो ब्रह्मचर्यम् — रवीन्द्रनाथ ठाकुर	
२२. आचारः परमो धर्मः — पुष्पलाल रामचन्द्रभट्टः	१०
२३. राष्ट्रिया संहतिः — विश्वनाथ भट्टाचार्यः	११
२४. आचार्य-गौरवम् — रामजी उपाध्यायः	१३
२५. कर्मयोगः — रामजी उपाध्यायः	१०१
२६. मोक्षः — रामजी उपाध्यायः	१०२
२७. कविर्मनीषी — रामजी उपाध्यायः	१०६
२८. सुरगवी — शिवचन्द्र भट्टाचार्यः	११३
२९. तस्माद् युध्यस्व भारत ! — रामजी उपाध्यायः	११५
३०. प्राधुनिक-शिक्षानीतिः — रामजी उपाध्यायः	१२१
३१. संस्कृतं-जीवति वा न वा — रामजी उपाध्यायः	१२५
३२. संस्कृत-विश्वविद्यालयः — रामजी उपाध्यायः	१३३
३३. भारतराष्ट्रस्य भविष्यम् — राधाकृष्णन्, अनुवादको विश्वनाथ भट्टाचार्यः	१३७
३४. “कालो ह्ययं निरवधिर्विपुला च पृथ्वी” — रामजी उपाध्यायः	१४१
३५. ‘सतां हि सन्देहपदेषु वस्तुषु प्रमाणमन्तःकरण-प्रवृत्तयः’ रामजी उपाध्यायः	१४४
३६. गुणः पूजास्थानं गुणिषु — रामजी उपाध्यायः	१५१
३७. विश्वशान्तेरुपायाः — रामचन्द्रभट्टः	१५४
३८. ‘अन्नं बहु कुर्वति’ — रामचन्द्रभट्टः	१५८
३९. वाक्यं रसात्मकं काव्यम् — रामचन्द्रभट्टः	१६२
४०. अल्पव्ययता साधुः — रामचन्द्रभट्टः	१६८
४१. वसुधैव कुटुम्बकम् — रामचन्द्रभट्टः	१७२
४२. वसन्त-वर्णनम् — रामचन्द्रभट्टः	१७६
४३. ‘सर्वं खल्विदं ब्रह्म’ — रामचन्द्रभट्टः	१८०

४४. काजीपुरीयं प्रतिमानं निरयम्—गोपीनाथ कविनाथः	
४५. वसुधैवा-सम्पादनं परमावयवम्—मित्रगोष्ठीतः	१.८५
४६. अनेकान्तपादः—विष्णुगोस्वर मास्त्री	१.९०
४७. संस्कृतिः सन्तु परिपालनीया—रामजी उपाध्यायः	१.९२
४८. 'जय जय भारतधननि'—रामजी उपाध्यायः	१.९६
४९. देशरक्षा परो धर्मः—रामजी उपाध्यायः	२.००
५०. संस्कृतज-जीवन-दिग्दर्शनम्—रामजी उपाध्यायः	२.०४
५१. अन्तरं महदन्तरम्—रामजी उपाध्यायः	२.०८
५२. सत्संगतिः—रामजी उपाध्यायः	२.१४
५३. भारते नारीणां प्रतिष्ठा—रामजी उपाध्यायः	२.२०
५४. दारिद्र्ये बहवो गुणाः—रामजी उपाध्यायः	२.२४
५५. शङ्कराचार्यः—रामजी उपाध्यायः	२.३०
५६. मित्रम्—रामजी उपाध्यायः	२.३६
५७. पुरा भारते सूत्राणां प्रतिष्ठा—रामजी उपाध्यायः	२.४०
५८. भारतीयधार्मिक-सहिष्णुता—रामजी उपाध्यायः	२.४५
५९. ग्रामजीवनम्—रामजी उपाध्यायः	२.५१
६०. संस्कृत-शिक्षणस्य बाधाः—रामजी उपाध्यायः	२.५७
६१. संस्कृतं भारतीय-राष्ट्रियता च—रामजी उपाध्यायः	२.६३
६२. संस्कृतिः संस्कुरुते साहित्यम्—रामजी उपाध्यायः	२.६८
६३. मेघदूतानुशीलनम्—रामजी उपाध्यायः	२.७१
६४. दिल्ली-वैभवम्—रविशंकर नागरः	२.७६
६५. विमान-यात्रा—रामजी उपाध्यायः	२.८०
६६. विदेशेषु संस्कृताध्ययनम्—रसिक बिहारी जोशी	२.८४
६७. काव्यस्यात्मा ध्वनिः—रविशंकर नागरः	२.८९
६८. संस्कृतज्योतिर्न ह्रापयेत्—अमरनाथ पाण्डेयः	३.००

६३. स्वप्नधीगम्यं जगत्—रामजी उपाध्यायः

४०८

६४. कविकर्मसमीक्षा—रामजी उपाध्यायः

४१०

६५. मनोबलम्—रामजी उपाध्यायः

४१३

